

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 36.

У НОВОМ САДУ 8. СЕПТЕМБРА 1888.

ГОД. IV.

ВУК СТЕФАНОВИЋ-КАРАЏИЋ

РОЂ. 1787. † 1864.

СЛАВА ПРЕПОРОДИОЦУ СРПСКЕ КЊИГЕ,
СЛАВА НЕУМРЛОМ
ВУКУ СТЕФАНОВИЋУ-КАРАЏИЋУ!

итаоци нашега листа сетиће се ваљда још онога позива на челу 44. броју »Стражилова« од године 1886., у којем је поштовани наш сарадник а некада читач и писар славног Вука, професор Александар Сандић, подсетио српски свет, да се од онда на годину дана, лицем на Митров дан године 1887. навршује сто година, како се у лепом српском крају Јадарском, у селу Тршићу родио бесамртни наш Вук Стефановић Караџић. Рекао је Сандић тада, како стогодишњи дан рођења Вукова ваља да буде празник српски свенародни и слава та онака, и још већа од дивне оне светковине свесрпске о стогодишњици добротвора нам Саве Текелије — слава и прослава достојна преголемих заслуга старине Вука те достојна васцелог Српства — на видик Словенству и свему свету просвећеном!

И ево, то тако и би, ма и за скоро годину дана доцније. Данашњи, сутрашњи и прексутрашњи дан посвећен је у престоници српске краљевине успомени и слави великога Вука и слава је та одиста достојна и светлога спомена новијег нам првокњижевника а достојна и народа, који слави свога заслужника.

Коме Србину, који воли и цени своју књигу, да срце живље не закуца у данашњи светли дан, кад је народ српски захвалне душе прегнуо, да најдивнијом наградом, вечитим својим признањем, крунише преогромне заслуге једног од најдичнијих синова, што их је икад српска мајка родила и одојила! И ми пристајемо у глас са целим српским народом те на данашњи дан захвално кличемо:

Слава светлој успомени и предичном имену Вука Стефановића Караџића! Слава му на веке векова!

ХАЊА.

ПРИПОВЕТКА ХЕНРИКА ШЕНКЈЕВИЋА
С ПОЉСКОГ ПРЕВЕО РАЈКО.

(Наставак.)

то изби и десети сат. Селим Ћипи, јер му беше наложено, да дође кући на конак. Одредисмо, да га цело друштво испрати још до крста, који беше на крају липове алеје, близу

другог коловрата; а ја да идем на коњу још даље, чак иза ливада. Елем подигосмо се сви, осим Касија, који већ спаваше све у шеснаест.

Ја, Хања и Селим измак смо напред: обојица

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

провађасмо коње на уздама, а Хања међу нама, у средини. Троје старијих иђаше за нама. У алеји беше мрачно; месец, једва продирући кроз густо лишће, шараше сребрним печама мрачни пут.

— Хајд' да запевамо — рече Селим — коју стару песму, а лепу, на прилику о Филону.

— То се сад нигде више не пева — примети Хања — ја знам другу: „Ој с јесени, ој с јесени вене лишће на дрвећу!“ Сложише се на послетку, да певају најпре о Филону, беше то зар најмилија песма и попу и оцу, јер их подсећаше на старо добро време, а после: „О с јесени, ој с јесени!“ Хања наслони белу ручицу на гриву Селимова коња па запеваше:

„Већ месец зађе, пси се смирили,
А неко пљеска за гором;
То мене чека мој Филон мили
Под омиљеним јавором . . .“

Кад завршише, захорише се из мрака за нама гласови старијих: „браво! браво! запевајте још што.“ Ја сам пратио, како сам могао, али не умедох добро певати, а Хања и Селим имађаху лепе гласове, особито Селим. Кашто, кад сувише запарам гласом у страну, обоје да пукну од смеха. После отпеваше још неколико песама, а дотле ја мишљах у себи: што та Хања држи руку на гриви Селимова коња, а не мога? Тај јој се коњ особито допадао. Час по привије се уз његов врат или га тапше руком, па заопуца: „коњицу мој, коњицу мој!“ а умиљата животиња дакће и фрчући пружа раширене ноздрве према њеној руци, као да тражи шећера. Све ме то тако текну, да се ражалостих на ново и не гледах ни на што, само на ону руку, која удиљ беше на гриви.

У то дођосмо до крста, код кога се завршиваше липова алеја. Селим узе свима говорити: „добру ноћ!“ пољуби у руку госпођу д' Ив, а хтеде пољубити и Хању, но она то не допусти и погледа на ме чисто плашљиво. За то, кад већ Селим сеђаше на коњу, приђе она к њему и стаде с њим разговарати. На месечини, коју на том месту не заслањаху липе, спазих, како су јој очи узнесене Селиму и како јој на лицу сија миље.

— Немојте заборавити господина Хенрика — рече му. — Лепо ћемо се увек забављати и скупа певати, а сад добру ноћ!

То рече, па му пружи руку, те се старији вратише с њом кући, а ја и Селим кренусмо до ливада.

Јахасмо неко време ћутећи отвореним путем без дрвета. Око нас беше тако јасно, да би могли пребројити иглице на ниском грмљу смрековом, које растијаше уз пут. Час по само фркну коњи или звекне стреман о стреман. Погледах Селима: беше замиш-

љен, а очи му блуђаху по ноћним дубинама. Спопа-ла ме нека недољива жеља, да говорим о Хањи: осећах потребу, да исповедим коме све утиске тога дана, да претресем сваку њену реч, али баш ни маћи; не умедох са Селимом заподенути тај разговор. Али га Селим први заподену, јер наједаред, ни пет ни шест, него се наже к мени, загрли ме око врата, пољуби у образ, па ускликну:

Ах! мој Хенриче! како је лепа и мила та твоја Хања! Нека иде Јужа до сто врага!

Прође ме зима на тај усклик, као после наглог ћува зимскога ветра. Не одговорих ништа, само скидох руку Селимову са свога врата и отиснувши га хладно, јахах ћутећи даље. Видех, да се здраво збунио, па и заћутао, а мало за тим окрену се мени па ће рећи:

— Љутиш ли се, шта ли ти је?

— Баш си дете.

— Можда ми завидиш?

Уставих коња.

— Добру ноћ, Селиме!

Видело се, да не имађаше воље, да се још сада растаје, али опет махинално пружи руку. За тим отвори уста, као да ће нешто рећи, али ја брзо окренем коња и откасам кући.

— Добру ноћ! — довикне Селим.

Стајаше још мало на месту, а за тим одјаха полако својим путем.

Попустивши узде, пођох кораком даље. Ноћ беше лепа, тиха, топла; ливаде, покривене росом, изгледаху као широка језера; из њива допираху гласови препелица: букавци се одазиваху негде далеко у сити. Подигох очи звезданој безмерности; прохтело ми се да се молим Богу и плачем.

Наједаред зачух за собом тутањ од копита. Осврнем се: беше Селим. Дотера до мене, стиже ме и, препречивши ми пут, рече узрујаним гласом:

— Хенриче! вратиш се, јер теби није нешто право. С почетка помислих: ако се љути, нека се љути! Али после ми се дало на жао. Не могох издржати. Реци ми, шта ти је? Можда сам ја одвише говорио с Хањом? Можда је ти љубиш, Хенриче?

Сузе ми стегоше грло и не умедох одмах ништа да одговорим. Камо среће, да учиних оно, за чим ме у први мах срце повуче, да се бацих на поштене груди тога момка, да се исплаках на њима и да признадох све! Ах! споменуо сам већ, кад год ми се у животу десило, да дође до срдачне исповести и да сам своје груди искрено откријем, увек ми је неки необуздани, упорни понос, кога би ваљало ломити пијуком, као стену, ледио срце и задржавао речи у устима. Колико ли ми је среће покварено у животу

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

тим поносом, колико ли пута доцније зажалих! па ипак у први мах не умедох се опрети.

Селим говораше: „жао ми те је!“ па ме узе сажалевати; то већ беше доста, да ми запуши уста.

Ћутах дакле, а он ме гледаше својим анђeosким очима и говораше с акцентом молбе и кајања у гласу.

— Хенриче! Можда је ти љубиш? Она ми се, видиш, допада, али то је и све. Ако ти хоћеш, не ћу више проговорити с њом ни речи. Реци: љубиш ли је ти? Што се срдим на ме?

— Не љубим је и не срдим се на те. Нешто сам слаб. Пао сам с коња, ударио се. Ја је ни мало не љубим, да кажеш, е сам заљубљен, само сам пао с коња, па то ти је! Добру ноћ!

— Хенриче! Хенриче!

— Кажем ти и опет, да сам само пао с коња.

Опет се растадосмо. Селим ме пољуби на растанку и одјаха мирнији, јер заиста, могло се веровати, да сам због онога случаја тако зловољан; а ја остадох сам, срце ми стегла нека дубока туга, а сузе ме гњавиле у грлу: дирнула ме доброта Селимова, бејах љут на себе и проклињах сам себе у души, што сам га отиснуо од себе. Пустих коња у трк и за час бејах пред кућом.

Прозори на дворани беху осветљени и кроз њих допираше звук од гласовира. Предах коња Франку и уђох у дворану. То Хања свираше неку песмицу, коју ја не знађах: свираше, кварећи с безобзирним дилетантским поуздањем мелодију, јер је не давно почела да учи, али и то беше и сувише довољно да занесе моју душу, много више заљубљену, него музикалну. Кад уђох, осмехну се на ме, не прекидајући свирања, а ја се спустих на фотељу према њој, па је стадох мотрити. Преко наслона могаше се видети њено мирно, ведро чело и правилно нацртане обрвице. Веће јој беху спуштене, јер гледаше у прсте. Свираше још неко време, за тим устаде и подигавши очи на ме, рече мазним, нежним гласом:

— Господине Хенриче?

— Шта, Хања?

— Хтела сам нешто да вас питам... Аха! Јесте ли позвали Селима, да дође сутра?

— Не. Отац хоће, да сутра идемо у Устжице, јер је дошао од матере пакет за госпођу Устжицку.

Хања ућута и удари неколико тихих акорада, али очевидно чињаше то само махинално, мислећи о нечему другом, јер за час опет подиже очи на ме:

— Господине Хенриче?

— Шта је, Хања?

— Хтела сам нешто да вас питам... Аха! Је ли здраво лепа та Јужа из Варшаве, хоћете ли ми казати?

А! то беше већ сувише! Гнев, помешан с болом, стеже ми срце. Примакох се нагло гласовиру, а усне ми дрхтаху, кад јој одговорих:

— Није лепша од тебе. Можеш бити мирна. Можеш се смело такмичити с њом у лепоти пред Селимом.

Хања скочи као опарена са столице, а жарка румен увреде плану јој на лицу.

— Господине Хенриче! шта ви говорите?

— Оно, на што ти циљаш.

То рекавши зграбим шешир, поклоним јој се и изидем из собе.

VII.

Лако се досетити, како сам провео ноћ, после тих мука преко целог дана. Кад легох у постељу, понајпре се запитах, шта је било и рашта сам починио тако које шта тога дана? Одговор беше лак: ништа није било, т. ј. ни Селиму ни Хањи нисам могао ништа пребацити, што се не би могло растумачити, било пријазношћу, која нас све једнако спајаше, било радозналостју, било узајамном симпатијом. Да је Селим омилио Хањи, а она њему, то беше више, него поуздано; али какво право имађах ја да се за то дурим и да замућујем мир свима. Нису дакле они криви, него сам ја: та мисао требаше да ме умири, али беше баш обратно. Ма како ја тумачио себи њихове узајамне одношаје, ма како понављао сам себи, да збиља није ништа било; ма како признавао, да сам им на неправди учинио многу непријатност, ипак осеђах неку неискану грођњу, где лебди нада мном у будућности: а за то, што та грођња беше неисканана, што се није дала навити, да се може што пребацити Мирзи или Хањи, беше за мене тим осетнија. Осим тога, врзло ми се још нешто по глави. Ево шта: немам никаква права, да им ишта пребацам, а ипак имам довољна повода да будем узнемирен. Беху то све суптилне, тако рећи непојмљиве ствари, у којима се ум мој, до јако једноставан, заплеташе и мучио, као у тами и лавиринту. Осеђах се просто изнурен и утучен, као после дуга путовања, а осим тога ми се још једна мисао, најгора и најмучнија, удиљ враћаше у главу, да сам ја, баш ја, својом завишћу и својом неуљудношћу чикам то двоје против себе. О! шта сам осведочења стекао већ тада, ако и нисам имао никаква искуства. То се лако да одгоненути. Шта више: знађах, да ћу тим странпутицама и даље ићи не онамо, куда хођу, него онамо, куда ме отисне чувство и друге честе тренутне и незнатне прилике, које ипак бивају важне и од којих често зависи срећа. Што се мене тиче, бејах врло несрећан, па ако се и могу моје муке учинити коме ништаве, ја

ипак кажем, да величина сваке невоље не зависи од тога, какова је она сама по себи, него од тога, како је ко осећа.

А ипак ништа није било! ништа још није било! Лежећи у кревету понављах те речи све дотле, док ми се мисли не почеше полако мутити, зилети и падати у обични сани наред. Свакојаке ствари почеше се с њима мешати. Очина причања, личности и догађаји у тим причањима спајаху се са садашњошћу, са Селимом, с Хањом и с мојом љубављу. Можда бејаш и у малој грозници, тим пре, што сам се угрувао. Стењак запаљене свеће паде наједаред у чирак: потамни, за тим опет искочи плавичаст пламен, после мањи па још мањи, док најзад још једаред не блисну светлост на умору, мало јаче, па угасну. Морало је бити већ касно; под прозорима певаху петли: заспах тешким, нездравим сном, од кога се дуго не пробудих.

Сутрадан се показа, да сам преспавао доручак, а за то не могах видети ни Хање све до ручка, јер имађаше сат са госпођом д' Ив. Али за то сам се добро испавоо, осоколио се, па не гледах више свет на тако црне наочаре. Мишљах у себи: бићу Хањи добар и пријазан, па ћу тим загладити јучерању своју дурљивост и напраситост. Међу тим нисам нешто узео на ум, а то је, да су Хању не само дирнуле моје последње речи, него су је и увредиле. Кад је Хања ушла с госпођом д' Ив на обед, полетих јој живо и нагло, као опарен. Ал' одмах се тргох, скупа са својом срдачношћу, не за то, што бих хтео то учинити, него за то, што бејаш одбијен. Хања ми рече врло учтиво: „добар дан!“ али тако хладно, да ме одмах прође воља да јој ласкам. После седе уз госпођу д' Ив и показиваше се целога ручка, да више и не примећује моје егзистенције. Признајем, да ми се у тај мах та егзистенција чинише тако ништава и жалосна, да кад би ми ко давао за њу три гроша, рекао бих му, да преплаћује. Шта ћу, јадан, и како ћу? Пробудио се у мени пркос, па наумих, да вратим Хањи мило за драго. Чудна је то улога према особи, која се љуби више свега. Заиста сам могао рећи: „хуле ти уста, и ако срце плаче!“ За целога ручка не проговорисмо ни речи једно с другим, него само преко кога трећег. Кад Хања, на прилику, каже, да ће пред вече бити кише, она се окрене госпођи д' Ив, а ја на то исто тако одговорим госпођи д' Ив, а не Хањи, да не ће бити кише. То дурење и узајамно пецкање имађаше за мене и неке дражи. Волео бих знати, моја го-

спојице, како ћемо се владати у Устжицама, јер, вала, морамо ићи у Устжице, мишљах у себи. Намерно ћу је запитати што год у Устжицама пред странцима, а она ће морати одговорити и тако ће тај лед пући! Много сам зидао на тај боравак у Устжицама. До душе, с нама мора ићи и госпођа д' Ив, али шта ми то смета! Међу тим, стало ми је више до тога, да нико при столу не примети, да се ми срдимо једно на друго. Ако ко примети, мишљах, запитаће: да ли се срдимо; одмах ће све изићи на видело и све ће се дознати! Кад само помислих на то, удараше ми румен у образе, а страх ми стезаше срце. Али, да дивна чуда! приметих, да се Хања много мање тога боји, него ја; даље, да види моју бојазан, па је због тога кичељива. Осећах се пониженим, али не беше куда. Чекала ме Устжица, па се за њу ухватих, као утопљеник за сламку. Али очевидно имађаше и Хања то на уму, јер кад донесе, после обеда, оцу црну каву, пољуби га у руку и рече:

— Молим господине, могу ли ја да не идем у Устжице?

— Ах! ала је неваљалица, ала је неваљалица! та љубљена Хања, помислих у себи.

Али отац, који беше мало наглув, не чу у први мах, него пољубивши девојче у чело, рече:

— Шта хоћеш ти, девојко!

— Нешто бих вас молила.

— Шта то?

— Могу ли да не идем у Устжице?

— А за што, јеси л' болесна?

Ако каже, да је болесна, помислих опет, све пропаде, тим пре, што отац беше добре воље.

Но Хања није никад лагала, па ни у шали, и за то, место да се изговори да је боли глава, она одговори:

— Не: здрава сам, ал немам воље.

— Е онда ћеш ићи у Устжице, јер треба да идеш.

Хања се поклати и, без и једне речи, изиде. Ја бејаш радостан из све душе и кад би само било згоде, како бих радо превукао који пут прстом преко прста, да јој напркосим.

Мало за тим ипак, кад остадох с оцем на само, запитах га, за што је заповедио, да она иде.

— Хоћу, да суседи свикну гледати у њој нашу рођаку. Кад Хања оде у Устжице, она некако замењује твоју мајку: разумеш ли?

Не само да сам разумео, него сам хтео да пољубим за ту мисао доброга оца.

(Наставиће се.)

НА СТРАШНОМ СУДУ.

Едног дана, ал далеко,
Кад се спомен већ изгуби,
Ти се не бој за нас двоје,
Не умире, који љуби —

Устаћемо из свог санка,
Згрејаћемо хладне груди,
Вечном ћемо суду прићи,
Да се свима редом суди.

Биће греха, биће казне,
На многе ће терет пасти,
А ти, чедо, ти ћеш смело
За нас, је ли, ово касти:

„Опростите, ми смо грешни,
„Згрешили смо неизмерно,
„Згрешили смо, што смо вазда
„Љубили се, вазда верно;

„А на земљи кад смо били.
„Међу људ'ма већ грех то је,
„По закону земаљском
„Ми смо кривци, нас обоје!“

Другог греха душа твоја
За нас двоје рећи не ће,
Е па за то љубав наша
Живот вечни проживеће.

Ни судије не ће дати,
Да о греху збориш даље.
Та зар не знаш, вечна правда
Те грешнике у рај шаље?

А. Гавриловић.

ДАНКА.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА.

Волеш ли децу? — Ако их не волеш, онда
их не познајеш.

Ево ти на пример мале Данке. Лепо дете,
са њеном распуштеном, дугом загаситом косом, коју
једнако нестрпељиво разбацује, кад год крене сво-
јом упорном главицом; са њеним загаситим очима,
које особиту способност имају, да пронађу скривене
слаткише; са њеним ружичастим устима, којима ти
слаткиши врло добро годе и која се тако лако на-
буре или расплачу, кад јој се што не да.

„Тако дакле!“ — неко ће рећи, „непослушно,
досадно дете.“

О не! Само право дете; са свим као што тре-
ба да је.

Добри бог зна већ, за што је тако уредио, да
деца баш деца буду. да су неки пут непослушна, да
радо сваки час једу и радо за свашта питају.

Да питају! То ти Данка тек уме! То јој је право
задовољство. Хоће свашта да зна. Пита непрестано.
Врло често и не дочека одговора, јер пре но што
и добије одговор, а она се сети опет чега другога,
па пита. И тако ћерета, . . . и опет ћерета . . . и
непрестано ћерета.

Али јој то тако лепо стоји. При том је тако уми-
љата, тако паметна.

Али тако паметна баш није, да се и за време
олује не боји ни мало, те да сме у соби остати са
свим сама.

Мати јој одмах по ручку отишла у походе; ни

слушкиња није била код Данке. Међу тим непрестано
севају муње и грми на пољу.

Данка дакле остала сама у соби и у левој руци
држи јабуку, коју поред свега страха ипак не пушта
из руке. Ал кад најпосле са свим „страшно“ загреме,
а она побеже из своје собе, па дотрча у собу, где
је отац нешто писао.

Он пише и сад. То је опроштајно писмо са жи-
вотом. Био је то млад и богат трговац. Али све то
до пре једнога сата. Хтео је својим добрим прија-
тељима да помогне, али га добри пријатељи прева-
рише. Све његово богатство пропаде. На столу ста-
јаше телеграм, у којем му се јавља, да је постао
просјаком. Због тога престаде у својој тридесетој го-
дини бити млад: за један сат беше годинама оста-
рио, оронуо, готов са животом, беше старац.

Као изгубљени рај стајаше прошлост за њиме:
срећан његов живот са женом и дететом. Његова
млада жена, која још никад није познала, шта је бри-
га, којој је он обећао живот пун сјаја и среће, она
сад да позна, шта је беда, сиротиња, срам!

Срам! Свет не ће да опрости, кад богат човек
осиромаше. Он га отурује од себе; не познаје га
више. А особито њему, који је због доброг срца тако
лакомислено пропао, ко ће њему веровати? Свет ће
рећи: варалица је, мора да је био варалица. Рећи
ће и презреће га.

Па кад би му свет и опростио, да ли би он сам
себи могао опростити? Да ли би могао својој жени,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

која о свему томе није ништа ни слутила, казати: Три гад и сноси све због мене. И да ли је он, пошто јој је тако срећу разорио, и достојан те жртве?

Те мисли помрачаваху му свест; то га гоњаше на смрт.

За то је стао да пише и опроштајно писмо. Свим силама напрезаше мозак, да изнађе најбоље речи, те да разложи својој жени, како је све дошло, и да је моли за опроштење. Поред артије, на којој писаше, стајаше оружје. Чим доврши писмо, зграбиће га и онда —

На један пут спази на пиштољу малу ручицу.

Поред беснила олује није ни смотрио, да је Данка ушла у собу.

Пребледео од страха зграби дете за руку.

„Шта ћеш то?“ запита опорим гласом и окренутим лицем. Не могаде погледати детета, које ето хоће да начини сирочетом.

„Ја се бојим!“ рече Данка, „тако страшно сева. Хоћу да седим код тебе.“

Он не одговори ништа, него брже настави писање. Та моћи ће дете послати на поље и доцније и онда —

„Тата! а шта ти је то?“ питала је Данка.

„Пиштољ . . . да пуцам.“

„Је ли онакав, као што је Душко добио за Божић?“

Душко је комшинско дете. Душко је добио за Божић пиштољ од дрвета.

„Јесте. Него сад буди мирна. Остави ме да пишем.“

Али Данка не могаде дуго да ћути.

„Тата!“ поче опет, „а јеси ли и ти то добио за Божић? Хоћеш и ти да пуцаш из њега?“

Отац не одговори ништа, — он само писаше и писаше. Данка опет започе:

„Тата! Ко то тако грми једнако?“

„Благи Бóга“, одговори отац.

„Знаш шта, ја ћу благог Бóгу молити, да престане. Та то је тако страшно!“

И устанца јој се почеше тихо кретати.

Онда поче опет да пита.

„А је ли, тата, кад је Бóгин рођен дан? Ја сам му нешто обећала за његов дан, ако престане.“

Отац писаше и даље, писаше о растројеном животу, самртним мукама и очајању и не окреташе главе на дете, које поред њега стајаше и ћереташе.

„Тата! А има ли и Бóга деце? Они мора бити да добијају од њега лепе поклоне за Божић. Благи Бóга има тако много лепих поклона. Тата? Знаш ли ти, где има Циганка? Ја сам маму питала, али она каже, да је мене Циганка донела, па одмах отишла далеко, далеко! Да ми је да је видим један пут. Душко

каже, да је он њу видео, али Душко не зна, да ли је то баш она, што је мене донела.“

Најпосле хтеде да загризе јабуку. Али се одмах сети, да је мати забранила, да једе неољуштену јабуку. За то метне руку оцу на раме и задржи га у писању.

„Ољушти ми јабуку.“

Он се нагло окрете и хтеде да је грди. Али кад угледа оне верне очице, у којима се огледаше тако срдачна молба, а њега прође зловоља. Узе дакле перорез и поче да љушти јабуку. Данка гледаше, како он то ради.

„А зашто имају јабуке таку љуску? Најпре је Бóга пусти да порасте, а после не смем да поједем и њу. Шта ће њој љуске? Је ли, да се не смрзне?“

„Да богме, зими, кад је хладно,“ одговори отац, пружајући јој ољуштену јабуку.

Она хтеде сад да загризе, али се сети опет нечега, па запита:

„Хоћеш и ти малко?“

Отац не могаде више да издржи. Узе је себи, подиже је на крило и покри јој лице пољупцима. Најзад, најзад могаде да се заплаче.

Данка мишљаше, да се он боји од олује па се поче опет и сама бојати и сузе јој ударише на очице.

„О, та то је тако страшно!“ поче шапутати. „Треба, тата, и ти да обећаш нешто Бóги, па ће престати.“

„А шта треба да му обећам, Данка?“

Данка се умеде сетити само онога, што она сама увек обећаје својим родитељима, кад су срдити на њу:

„Кажи само Бóги, да ћеш бити добар.“

То га текну у срце. Добар бити! Одрећи се живота а жену и дете оставити: — је ли то добар бити?

Он не одговори ништа.

„Је си ли му већ казао?“ запита после мале почивке. У тај мах јако севну.

„Кажи му!“ поче Данка наваљивати. И дрхтавим гласом поче се и сама молити Богу, и то поче са оним, што јој прво паде на памет, са вечерњом молитвом.

Идем спати, бога звати.

Благи оче, дај ми сна,

Да поспавам мирно ја.

Оче! одјекну у његовом срцу. И ти си отац, овог детета отац, које се нежно и поверљиво теби на груди припило, које тражи од тебе заштите и помоћи, а ти, ти хоћеш да бежиш од њега, да никад више не наднесеш својих очију над његовом постелицом, да га никад више не разбудиш из сна, и ма шта да му се деси, било срећно било несрећно: оно не ће више имати оца па ипак, зар није и то

боље, него да га мораш гледати како расте у сиротињи и жудно свачега?

И он се опет маши пера.

„Да је барем мати код куће!“ рече Данка узда-
нувши. „Је л', тата, да је мама код куће, онда се
не би ни ти бојао?“

„Заиста не,“ рече он из дубине душе. Што би
се бојао, кад би она ту била, његова верна жена,
кад би она поред њега била, готова, да све с њиме
поднесе.

И опет севну и гром пуче. Данка се сети јутре-
ње молитве, коју је пре неки дан таман била на-
учила, па сад, полу певајући, поче је читати као какву
песму све слог по слог:

Мили Боже, ти овога јутра
Благослови родитеље моје;
И без бриге да би они били:
Дај да будем добро дете твоје.

„А сад престани!“ додаде одмах. Па онда наслони
главицу на очеве груди.

Али отац не престаде и даље мислити. „И без
бриге, да би они били, дај да будем добро дете тво-
је!“ Па да ли треба још чега, па да човек буде сре-
ћан? Родитељи, који те љубе, добро дете — је ли
то већ срећа?

И са срца његова одговори неки тихан глас: То
је срећа.

А свет? питаше га недовршено писмо са стола.
Па сиротиња? па оскудица? Можеш ли поред свега
тога ипак бити срећан?

Али онај тихи глас пришану опет: То је срећа.
Тако му нешто са срца говораше и са њим се пре-
пираше.

Данка међу тим, све једнако држећи јабуку у
руци, беше заспала. Она му почиваше на грудима.
Он се не могаде покренути с места а да је не раз-
буди. И тако не могаде даље писати.

Дугачак, дугачак и тежак сат времена прође. У
том се стиса и олуја и сунце засија.

Указа се сунце а с њим и његова — жена.

Кад се појави на вратима, а он показа лицем
најпре на Данку, а после мету прст на уста, за знак,
да ваља ћутати. За тим јој показа телеграм и писмо.
Она пребледе и погледа га питајући. У том се и
њему разасветле пред очима: наже се и пољуби
Данку у чело. Добра жена разумеде тај свети завет,
приближи се мужу и мету руку на детињу главу.

И тако осташе обоје срећни и одважни, да за де-
тињу срећу ступе у нов живот.

По немачком.

Јулка Ђ.

ЋУТИ!

(*Ida von Düringsfeld.*)

Прст мећем хладно на уснице бледе
И зборим себи: ћути, ћути немо;
Ти страни људи, шта су они нама,
Да срце своје открити им смемо?

Болове твоје осећају л' они?
Знају л' ти штогод о жељама тајним?
Искрено небу повери се благом,
Месецу, сунцу и звездама сјајним.

Облаку мрком и валима плавим
И сваком цветку — све поверит' смемо;
Ну само опет ступиш ли међ људе,
Сети се мене и тад ћути немо.

С. Д. Мијалковић.

ПРИЛОШЦИ И. РУВАРЦА.

в., Feyezkeo = Сланкамен.

Бонфиније пише у угарске историје а IV. декаде
књизи другој на крају, да се у рату краља Матије
с Чесима особито добро понели Стефан Запољанин,
гроф сепешки, и Вук Деспот (*Lupus Despotes*), и да
је за то краљ Матија обасуо првога многим почас-
тима, а потребитом деспоту даровао је частио *Fe-*
yezkeo (*Despotam egenum castello Feyezkeo donavit*).

По Бонфинију пишу исто тако или мало друк-
чије и Левенклав (у Пандектима стр. 213. и у Исто-
рији мусулмана стр. 17. — „*das castell Feiczko*“) и

Орбин (стр. 342.): „*Vuk — hebbe in dono da re
Mattia un nobil castello chiamato Feiczco*“, а Дифрен
(*Phyr. v. et. n. p. 71.*) — „*Vukus, Bonfinio Lupus
adpellatus — a rege Mattia F(r)iescam castellum ob-*
tinuit.“

Рајић (III. 284. у II. изд.) пише, да: „Бранко-
вич дару учиненња отъ краля Волку сице описуетъ:
„второму же Волку деспоту, отечества своего имену,
дарова градъ зовомый *Феишкю*, еже естъ главатый
камень“ (ср. Гл. XXXV. 92.), па пошто је упутио
читаоца још Бонфинију, — продужио је Рајић: „Сего

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Деспота престолни град бѣ Сланкамень, идѣже и до нынѣ црковь отъ него созданная, и градскія стѣни уже развалени зрятся. Негли Сланкамень въ тое время унгарскимъ диалектомъ назывался главатый камень; неизвѣстно обаче есть, точию догадиваемся тому тако быти.“

Енгел (III. 444.): „Seine ihm (Despot Vuk) vom König angewiesene Residenz war zu Slankamen, a на стр. 446.: „Der König Matthias verlieh ihm zu seinem Sitz das Schloss Fejesko, wozu Slankamen gehörte, а Феслер стари (V. 557.): an Wuk vergab der König Szalankamen und Fejeskö, и Катанчић (в. Гласник V. 192.) „и зато је од краља градић Сланкамен (Fejeskö) на поклон добио.“

Бонфиније је дакле први био, који је по имену поменуо град неки, који је краљ Матија Вуку деспоту поклонили и тај град пише се „Feyezkeo“. Но Бонфиније, угарски историк, био је родом Талијан, и бог зна, да ли је он добро записао име том граду, или да ли је штампар исправно наштампао добро написано име тога града? Може бити да Feyezkeo погрешно стоји место Feyerkeo (Fejérkö).

Nuncii Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae издали су на свет г. 1790. fundamenta, quibus ostenditur tres inferiores Slavoniae comitatus semper ad jurisdictionem Regni et Bani Slavoniae pertinuisse, и ту промеморију прештампали су родољуби у Загребу г. 1832. У броширици тој наћи ће читалац на стр. 10. поменут уговор бискупа Загребачког са Вуком деспотом (cum Lupo, Rasciae Despota) „quo castrum suum Fejérkö, nativo idiomate Belaztena in Slavonia situm Decimae submittit. Castrum hoc actu etiam in comitatu Posegano reperiri palam constat“ (Ср. Arkiv II. 426. ноту**). Вук деспот дакле држао је у Словињу (Slavonia) град, који се угарским језиком Fejérkö а нашим „Беластена“ називао, и тај град, који је тада лежао у Крижевачкој жупанији, поклонили је краљ Матија Вуку деспоту, а не Сланкамен или главати камен. У Срему држао је Вук Купиник и Беркасово са селима, што су градовима тима припадала. (Читај о том у VIII. књизи Рада југославенске академије расправу М. Месића. „Племе Бериславића“ стр. 53.—62.; и у „Starine“ књ. V. листине под бр. XV. XVII. XVIII. и XXII.).

Лукаревић не помиње ни Fejérkö ни Feyezkeo ни Fejesko ни Friesca, — али зна за *Белу Стену* и он пише на стр. 102.: „да Гргур, најстарији син деспоту Ђурђу Вуковићу, није имао деце, а најмлађи Лазар да је имао само три кћери, но за Стефана, средњега сина Ђурђевог, вели, да је осим Ђурђа, потоњег архијепскопа Максима, и Јована, које му је родила жена његова а кћи Аријанитова, и коју он погрешно „Теодора“ место „Анђелина“ назива, имао

још „et Vuk naturale, — che fu Generale d' Ungaria, celebrato da Bonfinio, il quale non procreo figliuoli“ — и даље вели, да се тај Вук родио у Белој Стјени у Хрватској а умр'о у Купјенику и да је сарањен у цркви св. Николе, (nacque in Biela Stiena nella Croatia et mori in Kupienik et fu sepolito in San Nicolo, bench' egli desiderasse fosse sotterato in Rausa.“)

Вук је био натурални син али не Стефана већ Гргура, старијега брата, који се родио год. 1415. или 1416. и који се г. 1439. са Смедеревом предао турском цару Мурату, од кога је ослепљен год. 1441. и враћен оцу 1444. год. Вук се морао родити пре 1439. год., јер је већ год. 1458. тражио, да помоћу турском постане деспот у српској земљи а г. 1465. био је већ „non parvae apud regem (Matthiam) auctoritatis,“ као што Бонфиније (Dec IV. l. I. p. 542.) сведочи, а тада му је могло бити 27 и још која година.

Ко је Гргуру родио и где се родио Змај деспот Вук и где је одрастао он, ја не знам, јер не могу да верујем Лукаревићу, да се он у хрватској *Белој Стени* родио. Или је Лукаревић нешто начуо али није добро разабрао за неку Белу Стену, коју је Вук деспот држао и поседовао; или је помешао због тога држања и поседовања Лукаревић ту Белу Стену са другом Белом Стеном, градом у Мачви, у којој се може бити Вук родио; — а где је и код кога је одрастао Змај огњени Вук, то ти каже песма:

„А краљ (у Леђену граду) рани то диете лудо,
„Кад диете бѣше од крштена,
„Доведоше и попа и кума
„Те кретише оно дѣте лудо
„Дивно су му име изабрали,
„Дивно име Змај-Огњини Вуче,
„Кад' онѣ бѣше од године двіе,
„Како друго е одѣ петъ годинахъ,
„Кад' имаше петъ годинахъ данахъ,
„Како друго одѣ десетъ годинахъ,
„Кадѣ напуни до десетъ годинахъ,
„Поче носит' свѣтло оруже
„Па иѣше на мейдане често
„А свое се стигнуо намети.

(Иванѣи Церигорска и Херцеговачка сабрана
Ч. Ч. II. стр. 280. и 281.)

Дивна је то песма, но да ли је Вук Гргуровић одрастао у двору краља Леђанскога или пољскога и угарскога краља Владислава, то није ван сваке сумње стављено, шта више, могло би се рећи, да није; но то се овде не пита, већ се пита, која је то црква св. Николе, у којој је по Лукаревићу сарањен деспот Вук?

Ћирил Живковић, протосинђел и управитељ манастира Гргетега у Фрушкој гори (потоњи владика Пакрачки) записао је 1. јуна 1778. г., да је слушао

од Вићентија Поповића, епископа Вршачког, старца од 80 година, да му је у младости казивао Ђорђе, духовник Шпатовачки, ком је тада било осамдесет година, а исто тако да му је причао и Петар Чупић из Нерадина, старац од 100 година, да је слушао у детињству свом митрополита Исаију Ђаковића († 1708.), којег је он послуживао, где казује, да је Гретег основао и саградио *Змај и Огњан Вук Бранковић*, деспот српски, и да га је тако назвао по имену свога оца Гргура. Храм је те цркве св. отац Никола и у припрати њеној на десној страни написан је „*Вук деспот основатељ сеје св. обители Гретега лета 1471.*“ На та причања и казивања ја не полажем много а образ Вуков написан је тек усљед тога записаног Ђирилом причања. У Гретегу има рукописни mineј и из записа на крају од г. 7134. = 1626. дознаје се, да је био „*Манастир близу Кзпинова светога Николи, глагољени Грбовоца.*“ Може бити да је у том манастиру сарађен Вук деспот, који се по свој прилици преставио у Купинову 16. априла 1485. године.

Но то је само нагађање, а истина је само то, да Бонфинијев кастел Fevezkeo а управо Fejérkő није град Сланкамен у Срему на Дунаву, већ град Бела Стена у Славонији у негдашњој Крижевачкој жупанији.

г., Проклета Јерина.

У Милићевића делу: „Кнежевина Србија“ помиње се на много места „проклета Јерина.“ Не мораш тражити та многа места у том огромном делу, већ погледај у регистру његовом под „проклета Јерина“ па ћеш знати за тињи час, шта је све градила и саградила та „проклета Јерина“ у српској земљи, а на име да је она осим Смедерева градила Авалу, град на Сутесци, град на Девојачкој стени, град на Драгошевцу, на Островици, на Тресци, град Брвеник, град у Прилипцу, град Бован; да је зидала Словац, Кошљанске стене, Обође; да је пробила Просеку, и да је њен друм од Пожаревца до Смедерева. Тако прича народ — вели г. Милићевић — и још прича тај народ, да је и град „Градину у Полимљу градила Ђурђева Јерина и да је с великом муком довела воду из планине Бјеласице с оне стране Лима, проведавши је чунковима испод Лима (в. Годишњицу, књ. IV. стр. 347.): да је „стариницу крвност Хисларџигг строила по преданију Српна жена деспота Јурија Бранковића (Гилфердинг Боснија и т. д. стр. 688.); да је она разорила град Ерцега Степана у селу Ерчегама (Гл. X. 335.).

Г. Матковић, тумачећи у Раду југосл. академије (књ. 56. стр. 174.) путопис Курипешев од г. 1530., вели, да је његов градић Звечај (Zwetzay) често у српској историји спомињани Звечан град, „и да га

је зидала пуница српскога краља Милутина, царица Ирена.“ Но то је узео Матковић из Јукићеве Босне стр. 45., који је чуо, где народ помиње Јерину, а он помислио, да ће то бити царица грчка Јерина, пуница Милутина краља. У Дневнику дубровачких посланика од године 1792., који је Енгел приопштио у „Geschichte des Freistaates Ragusa, Wien 1807.“ каже се за град Звечан, да га је, као што се казује, градила Јерина, жена Ђурђа деспота. У том истом дневнику помиње се на стр. 323. Скопље, „citta Uschiup, nella vicinanza della quale videro un *antiquo acquedotto mezzo rovinato, volgarmente detto Gerina Ciupria cive Ponte di Jerina, moglie di Giorgio Despot.* Исти тај акведукт Скопљански спомињу и старији путници из XVI. и XVII. века (Starine X. 253.; Срб. Новине за г. 1857. бр. 10.), но ти старији путници не спомињу Јерине.

У књизи „Пут лицејских питомаца“, коју јеоставио покојни Коста Поповић а на свет издала уједињена омладина српска г. 1867., помиње се одмах на стр. 3. „Јерина. жена слабога Ђурђа Смедеревца, коју народ зове „проклетом“. А зашто проклетом? Народ је за цело имао право, што ју је тако назвао. — Упитај у Србији за сваку стару зидину, ко ју је зидао, свагда ће ти свако одговорити: „проклета Јерина“. Има градова у Србији, који су далеко били пре Јерине, ал је ово прешло тако рећи у крв од њених зала; ко хоће да зна њен карактер и њеног мужа, тај може најбоље дознати из српских народних песама.“ Тако млади лицејски питомци јестаственичког одељења, који су путовали по Србији год. 1863.

Но шта вели о том чувени М. С. Милојевић? У Путопису дела праве-старе Србије пише он у књизи I. на стр. 189.: „Што се тиче самог Краљевића Марка, њега треба двојити у Марка сина краља Вукашина, дакле правог и историјског, управо краља Марка, сина проклетог Вукашина краља, и Краљевића Марка српског или народног у песмама народним, који је у свом имену оличио тадашњи српски народ и његово стање. Тако је исто и тако звана проклета Јерина сама измишљотина, у којој је оличено тадање стање народа српског. Од ове ваља разликовати другу историјску и праву Јерину, жену деспота Ђурђа Бранковића, поштењу, честиту благу и добру душу, која за целог свога века о свом трошку једва подиже једно једино наше Смедерево.“ Милојевић каже дакле, да ваља разликовати ту праву Јерину од оне проклете Јерине, те измишљотине пучке, но г. Панта не ће да двоји и одваја једну од друге и да прави те разлике, и Панта пише: Ђураћ, син Вуков, Смедеревац и његово благочаство и христољубиво подружије — *проклета Јерина*

и т. д. (Гл. LXIV. 336.). Да ли је знао — но како могу питати, да ли је знао г. Панта, како је ниско пао написавши то? јер знати то па опет написати тако, могао би само човек пуст, што Панта није никако. Г. Панта није дакле знао и тешко да ће икада сазнати и признати он, како се г. Милојевић оним разликовањем високо узнео над г. Пантом — а што се мене тиче, то не могу не радовати се, што сам се бар у једном питању могао позвати на самога Милојевића, изобретника разлике између „Блгара“ и „Бугара“, против г. Панте, који је усвојио ту разлику те постојано и доследно и дан данас разликује Бугаре од Блгара, не марећи ни најмање, што се многи љуте на њега због тога разликовања. А како се тек ја овога часа морам љутити на њ, што између Блгара и Бугара прави разлику а између Јерине, жене Ђурђа Смедеревца, „те честите, поштене и благе душе“, и оне „проклете Јерине“ не ће да прави и не ће да призна, да има икакве разлике.

Ко је градио градове и пробијао стене и градио друмове у земљи, која се доцније по народима, који ју заузеше, назвала српска земља и земља хрватска и бугарска земља? Градили су их Римљани и дограђивали су их и обнављали Грци илити Ромејци. Бугари, Срби и Хрвати, кад су год могли, ружили су те грчке градове и још за Стефана Немању каже син његов истога имена: »И градъ Перъникъ свроушнвъ силою своєю и въ опустыніе сътвориши, и градъ Стовъ, и градъ Земльнъ, и градъ Кельбоудъ, и градъ Житомитъскъ, и градъ Скъплъ, и градъ Львнъскъ, и градъ Градъць, и градъ Призрънъ и градъ слъвнъ Нишъ, и градъ Скъблинъ, и градъ Равннн, и градъ Козль: теъ градовъ свроушъ и до конца основаниа ихъ искорни, не оста во ками на камени, иже несъкроушише се, иже и невоздвигоше се и до сего дьне.“ То исто вели син писац житија свога оца, да је

учинио он и са грчким градовима у Зети и Далмацији »испрокрьже и раздроуши (Данъ градъ, Сарьдонннн градъ, Дривостъ, Росафъ градъ, рекомнн Скьдльрь, градъ Своуъ, градъ Льцинн, градъ слъвнн Баръ) и изити слъкоу ихъ въ образъ опоустынина, гръкоуе нше истръбнвъ, да неименоуеъ се нше ихъ отнюдь въ области тои.“

Прича се — пише Милићевић на стр. 1101. — да су градић Качан или Качер градили Јелини. За град „Лјешак“ говоре — вели Гедеон Јуришић у Дечанском Првенцу на стр. 107. — да је *јелински*. Die Volkssage versteht in Bosnien — приметио је Blau, Reisen in Bos. u. Herzegov. на стр. 30. под † † †) — unter dem Namen Grk im Allgemeinen die von der slavischen Einwanderung dort sesshaften Nationalitäten. So wird z. B. die Gründung der Burg Stari Grad bei Sarajewo den Grk-Königen zugeschrieben.“

Па како је и од куда је то, да се у Подунављу и у Шумадији скоро за сваку стару градину каже, да ју је градила Ђурђева Јерина? Житељство у тим земљама није староседилачко — па и казивање то, мислим, да није давнашње и да се оно тек у прошлом веку распростраило и раширило. А што је за име Ђурђево Јерине прирастао епитет „проклето“, може бити да је узрок то име „Јерина.“ У грчкој царевини било је неколико царица, које се тако звале. Осим царице Јерине, таште Милутинове, жене по опису грчких историка таке, од које да те Бог сачува, подсетићу те само још на царицу Јерину, која је јединца свога, цара Константина у оној истој дворани, у којој га је родила, грозно *ослепшти дала* (в. Fr. Chr. Schlosser's Geschichte der bilderstürmenden Kaiser S. 327.).

А у песмама и причама народнима ништа лакше и обичније, но помешати једно лице с другим и због неке сличности пренети на позније лице, што се односило и тицало старијег каквог лица.

НЕКЕ ПРИМЕДБЕ

НА ЧЛАНАК: „НАРОДНА ТРАДИЦИЈА И НЕПОГРЈЕШИМИ ИСТОРИЦИ.“

ОД ДРА ПАВЛА НАДЕЈСКОГ.

„Па молим вас, зар су повјеснице и једнога народа у Јевропи у свему са оригиналним актима документоване? Па де, дирните у Вилима Тела, Роланда, Цида, Бајарда и друге, о којима се дивна чуда причају, иа да видите, како ће сви на вас нападати као осе.“ — Тако вели Синиша у 33. броју а 524. страни овога листа. И ако ми у први мах не беше намера, да са својим примедбама, којих бих доста имао, на јавност излазим, то сам на послетку принуђен, јер не могу пропустити, а да не рекнем

коју баш о самом Вилиму Телу, кога наш Синиша тако брани.

Прва реченица, коју сам горе навео, још може да важи, али друга никако. Историци се свагда трудили, да, колико је могуће, очисте историју од прича, гатака и народне традиције и да језгру, т. ј. чисту истину изнесу, да нам факта пруже. И што се тога тиче, морамо признати, да су доста успели, и ако много шта још црни вео покрива.

„Па де, дирните у Вилима Тела“ и т. д. — вели

Синиша; а ја ћу на то да одговорим: да није нужно, да га ми сад дирамо, кад су га други, и то баш његови земљаци, већ давно дирнули. Као год што код нас приче и народне песме о матери биједе кнежевој вечери, о *Југ-Богдану*, *Србу Злооглебу* и др. не могу историји у очи да погледе, тако исто и приче о Вилхелму Телу и другима не могу да издрже строгу критику.

Када су оно изумрли херцози од Церингена (Zähringen) (1218.), који су у 11. и 12. веку као државни викари у Хелветији (или да кажем у Швајцарској) владали, поцепала се та земља у више територија. Слободни градови, слободне општине, епископати — све је то потпало непосредно под врховништво немачког цара. Међу тим се почеле дизати две куће: грофова Савојских на југу, и Хабсбуршких на северу. Поседи Хабсбуршке династије лежали су у Елсасу, Швапској и Швајцарској. Ти поседи, особито они у Швајцарској, касније су још више проширени и повећани. Године 1239. буду исти на двоје подељени; на два сина Рудолфа *старог* (1199. — 1232.) и то Албрехта и Рудолфа II.

Том поделом земаља буде и династија Хабсбуршка на две гране подељена: једну млађу, тако-звану Лауфенбуршку, коју је Рудолф основао, и другу старију, којој је отац Албрехт био, и која се чисто Хабсбуршком звала. Рудолф је имао у посед Schwyz, Sarnen, Stans, Sempach, пола тврђаве Лимбурга у Елсасу и Лауфенбург у Брајсгау; Албрехт пак је држао Aargau, Zürichgau, Sundgau, Breisgau, Sekingen и још друге градове. Као што се може видети. Хабсбурговци су били господари великог дела и баш језгре Швајцарске.

У борби Фридриха II. са папом била је старија лоза на страни царевој а млађа на страни папиној. Али и једни и други гледали су, да поседе своје повећају и господство у неким крајевима што више учврсте. Где су само као викари били, ту су на том радили, да једино они врховни господари постану. Међу тим борба између цара и папе даде први удар политици и господству Хабсбурговаца у Швајцарској. Швајцарци су увек тежили, да се ослободе разних господичића, државних викара и куратера, и да непосредно под немачку државу потпадне. Прво буде одузето викарство Хабсбурговцима над Ури а мало за тим (1240.) и над Швицом. Но за време интергнума знали су Хабсбурговци да се опет утврде на старом месту. У том се деси да млађа Хабсбуршка лоза изумре и право на своје поседе пренесе на старију лозу; тако је ова опет ујединила све старе поседе. Кад је Рудолф из Хабсбуршке династије постао краљ, Швиц и Ури су искали, да им овај потврди оне слобостине, које им је Фридрих уступио био.

Али овај не хтеде то учинити, јер би тиме сам својој кући био шкодио. Да Хабсбурговци нису били омиљени у земљи, види се отуда, што су набрзо после смрти Рудолфове (1. авг. 1291.) Швиц, Ури и Унтервалд склопили „*вечити савез*“ ради одбране против сваког нападаја (а овде су за цело највише Хабсбурговце подразумевали.). За борбе Адолфа од Насау и Албрехта од Аустрије дођу (1297.) Швиц и Ури опет непосредно под државу; а 1309. буде то исто и са Унтервалдом учињено. Тиме су савезници постигли оно, што су хтели. Они посташе слободни, а Хабсбуршка кућа изгуби господство над њима. То је био велик удар за династију Хабсбуршку и она је гледала сваку прилику, да рану своју залечи, да опет дође до својих старихседа. Године 1315. месеца новембра крене се Леополд са одабраном војском против швајцарских шумадинаца; али га ови храбро дочекаше код Моргартена у својим брдима и сву му ритерску војску разбише. Хабсбурговци не имадоше куд, већ се оканише за сад својих претензија.

Та победа охрабри Швајцарце и они поновише свој стари савез. Што је у земљи већа слобода владала, то је углед старих господара све мањи бивао. Касније је тај савез још већи нарастао, јер ступише у њ Луцерн, Берн, за тим Цирих, касније Гларус, Цуг и др.

Ти догађаји родили су Вилхелма Тела с једне и Геслера с друге стране. Јуначка дела, која сви скупа починише, приписаше касније једном Телу. Разне приче о Вилхелму Телу и Геслеру почеше се тек у 16. веку развијати. *Међу тим Тел није историјска личност. Њега не спомиње ни један савремени хронист.* То име се тек касније поче спомињати; и јуначка дела Телова поче тек млађи нараштај хвалити и узносити. Језгра свих прича и песама о Вилхелму Телу и Геслеру је та: *борба младе конфедерације за своју самосталност и слободу — а с друге стране обрана права, која су стари господари над тим земљама и народом себи присвајали.* — Јован из Винтертура, који је баш у то време живео, све догађаје, као и битку код Моргартена описао и после пораза Леополда видео, не спомиње баш ништа о Вилхелму Телу. Тако исто ни други савременици не знају ништа о Телу. Тек Melhior Russ, који је при крају 15. века живео, прича о Телу, како је морао јабуку с главе свог детета стрелом оборити.

Таке исте скаске могу се наћи и код других народа. Саксо Граматикус, који је писао *Historia Danica* до 1186., доноси нам исту таку причу; само што је тамо јунак *Токо*. Таква се скаска налази и код Норвежана, Исландеза па и Енглеза. Види се дакле, да јој није извор у Швајцарској.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Ако Синиша жели опширнију литературу о тим стварима — и то му могу дати.

Што смо рекли о Телу, то можемо рећи и о *Роланду*. *Историја не зна ни за каквог јунака Роланда*, нити за његова славна и јуначка дела. Њој је познат само Hrinodland, који је с Карлом великим на Сарацене ишао и у повратку у брдима од Баска погинуо.

О *Циду* би се већ више шта могло рећи. Он је сте историјска личност; а прославио се у непрестаној борби Хришћана против Сарацена у Шпанији. Цело име му гласи: Rodrigo Diaz di Bivar Cid et Campeador. Умрло је 1099. год.

У 32. броју на 508. страни, где Синиша говори о презимену *Обилић* и *Кобилић*, стоји: да су племићи у старо доба више пута мијењали своје предикате На послетку вели: да не дујим лакрдије ономијем само на грофове Хабсбурга, који се од старине звали „Graf von Habichtsburg“ а послјије то преврнуше у Habsburg. И данашњи дом „Hohenzollern“ звао се на концу средњег вијека „Zollern“ а послјије га видимо под именом „Brandenburg“, а данас се зове „Hohenzollern“.

Овде имам то да приметим, да ми пре свега не знамо, како се грофови Хабсбуршки од старине звали. Нама је само то познато, да је око половине 11. века подигнута на реци Ару у Швајцарској тврђава под именом Habichtsburg или Habechsburg, откуд после име (хабсбуршком) дому, за који ми не знамо, како се пре тога звао. Како је народу лакше било изговорити Habsburg (што је са свим природно) него Habichtsburg, то је онда тај назив и остао. Дакле нису грофови сами своје презиме мењали, већ је народ променио. Тај је исти случај и код Hengistburg — Hengstburg; Hengistfeld — Hengstfeld.

Што се тиче Хоенцолераца, то свако зна, да се у први мах звали само „Zollern“, али онај придев „Hohen —“ нису опет они сами узели, већ им га народ дао; прво са високе тврђаве, друго са иностраног поседа и великих дела. Тај случај ћемо наћи и код Staufen и Hohenstaufen. Међу тим са придевом „Hohen —“ имамо толико имена, као: Hohenlinden, Hohenburg, Hohenfriedberg и т. д.

Што Хоенцолерци и име Brandenburg спомињу, то је отуд, што су после толико њих на послетку они господари те марке постали. La maison de Bran-

denburg хоће да означи ону кућу, која влада у Бранденбургу, а то је Хоенцолершка. То није никакво чудо. Ми смо видели напред, кад смо о Хабсбурговцима говорили, да се после поделе земаља млађа лоза звала Лауфенбуршка од тврђаве Lauffenburg, а стара се и даље звала Хабсбуршка од Хабсбурга.

Из свег овог излази то, да се Милош могао звати *Кобилић*; а ако је то презиме већ промењено у *Обилић*, то га је онда морао народ променити и то наравно касније тек — а то је за цело за то учињено, да не би на најглавнијем јунаку остало, да га је кобила дојила, и да се као за то и зове *Кобилић*. Да је пак Милош сам молио, да му се презиме промени, то не бих рекао да би му његова самосвест допустила.

На послетку хоћу још нешто да приметим, што се тиче удаје једне кћери Лазарева. Ја се потпуно слажем, да је Никола Гара *млађи* имао кћер Лазареву за жену. Откуд то? — Кад је оно после смрти Лајоша I. овладало у Угарској неко хаотично стање, ту је хтео и Твртко и Лазар да се користе; за то су и један и други потпомагали онај устанак у Хрватској. Лазар је упао у Мачву, а како је прошао, то се не зна. Толико нам је познато, да је Мачва и даље у угарским рукама остала. Кад је погинуо Никола Гара старији (25. јула 1386. а не или 1387.) постао је жупаном у Мачви син овога, Никола млађи. Међу тим је и Угарска добила свога краља у Жигмунду. Лазар сад, који се ради Мачве замерио Угрима, а ком је опет од Турака опасност претила, — по свој прилици да је ступио с Гаром у преговор. Лазар је том приликом дао *Николи* другом своју кћер за жену, а овај је ваљда обећао, да ће извинити Лазара и порадити на томе, да се склопи савез против навале турске. Тако бар ја држим. А да је удовица Гарина тек пошла за Шишмана, држим за немогуће, *јер се Шишман сиomiње као зет Лазарев још пре смрти Николе Гаре*. Даље држим и то, да би се споменуло ваљда, да је за Шишманом удовица Гарина, јер она је у првом реду била удовица Гарина, па тек онда кћи Лазарева.

И ако бих имао још доста шта да приметим, то ћу се за сад само овим задовољити; а да није споменут Вилхелм Тел и Роланд, не бих ни с овим на јавност излазио.

БРАНИЧ СРПСКОГА ЈЕЗИКА.

ОД ЈОВАНА ЖИВАНОВИЋА.

1.) Преда мном је књижица „Одломак из брачног права и то: из партије о правом сродству, а наимае: о природном, крвном т. ј. сродству по крви

и млеку као брачној сметњи. Дамаскин Бранковић, крушедолски архимандрит. У Новом Саду. Штампарија А. Пајевића 1888.“ Кад човјек помисли, шта су

живим језиком, који има различне облике у појединим крајевима једнога народа. Ми за књижеван језик бирамо најправилније облике по својем мишљењу. При бирању српских облика за књижеван језик имамо ми на уму стари словенски језик и друге словенске језике. Који облици најбоље одговарају старим словенским облицима и облицима другијех словенских језика, те облике узимамо ми за књижеван језик и те облике држимо ми да су најправилнији. За то држимо ми, да је *гледалац* правилнији облик од *гледаоц*, што *гледалац* одговара старом словенском облику *гладальць*, што у старом словенском нема *гладлоць*, јер овај је облик доцнијега постања. *Гледаоц* је постао на чисто српском земљишту и не стоји у свези са старим словенским обликом *гладальць*. У српском језику живи дакле и *гледалац* и *гледаоц*. Дobar је и један и други облик. Али се сад пита, који је бољи? Нама се чини, да је бољи онај, који одговара старом словенском облику и другијем словенским облицима. Па онај облик, који одговара старом словенском облику и другијем словенским облицима, тај ваља у књижевности и употребљавати. Такав је на примјер облик *гледалац*. Али одмах морамо казати, да и облик *гледаоц* не смије се називати неваљалим, кад га народ говори и кад је постао на чисто српском земљишту. *Гледаоц* је постао по аналогији генитива, датива синг. и другијех падежа *гледаоца*, *гледаоцу* и т. д. По аналогији се овијех падежа оно *о* увукло и у номинатив синг. и ген. плурала и такав номинатив, који је постао по аналогији, тако је исто правилан, као и онај, који одговара старом словенском облику, и тај облик, који је постао по аналогији, временом ће у сам м

говору надјачати онај облик, који потпуно одговара старом словенском облику, као што видимо да су и облици у номина, који су постали по аналогији, надјачали облике, који одговарају старим словенским облицима, као што су дат. инстр. и лок плурала *орачима* мјесто *орачем*, *орачи*, *орачих*. Ови облици, који су постали по аналогији, као што су *орачима*, примљени су у књижеван језик и у академијски рјечник, па г. Будмани не каже да су неваљали. Ако је дакле *гледаоц* неваљао облик, онда су и дат. инст. и лок. множ. *орачима* неваљали. Па те облике г. Будмани употребљава у академијском рјечнику. Сви дакле облици, који живе у језику, правилни су и не смије их нико називати неваљалим, јер их је тако створио дух народни. За њих ваља у академијском рјечнику казати да су постали по аналогији и кад има поред њих истијех облика, који одговарају старим словенским облицима, онда ови имају првенство у књижевности.

3.) Ако ово, што ћу споменути, и не спада у „Бранич српскога језика“ а оно ће спадати у „Бранич српскога имена“. Књижара и штампарија Браће М. Поповића, кад ћирилицом какву књигу наштампа, те је пошље у Српство, онда се потписује *српска књижара и штампарија*, а кад какву књигу наштампа латиницом, те је пошље у Хрватство, овда се потписује само *knjižara i štamparija M. Popovića*. Ко би то Боже мој! могао погодити, за што то чине браћа Поповићи? За што се стиде својега народнога имена, кад шаљу својој браћи своја дјела? Лијепо је име српско и братско је име хрватско, али само се у то не смије уплетати никакво *ћарење*. Ја мислим, да оваке птице познају добро наша браћа Хрвати.

СКОВЧЕЖИЊ

Г Л А С Н И К.

(Споменик Тодору Павловићу.) Из Карлова смо добили овај позив на прославу подизања споменика Тодору Павловићу: „Ево већ спаде копрена заборав са успомене на покојног Тодора Павловића, некадашњег новинара и књижевника српског. Шчишћена је прашина са споменика његова, што му га народ још пре двадесет и две године набави. За најкраће време биће овај споменик и подигнут у српској порти у Карлову, те ће свакоме пролазнику бити стварним и видљивим доказом, да Србин уме ценити и уважавати рад трудобеника својих и да уме вратити моралан дуг, што га дугује ком великану своје. Освећење и откривење овог споменика одређено је за дан *Мале Госпојине 8. (20.) септембра* ове године. Тога дана треба да се стече у Карлову, у томе месту некадашњег поносног диштриста велико-кикиндског, што више Срба родољуба из свију крајева српских, да би

ова прослава била у потпуном смислу речи српска културна слава. С тога братски позивамо све покојникове ближе и даље сроднике, славне црквене и политичке општине, све наше задруге и сву браћу Србе, да ни по што не пропусти ову прилику српскога славља, него у што већему броју да се искупе на ову народну свечаност и братски састанак. У тој нади, да ће се што више браће одазвати овом српском и братском позиву нашем, кличемо: до срећна виђења, браћо! — Из седнице одбора за подизање споменика Тодору Павловићу, држане у Карлову 28. Августа (9. Септембра) 1888. год. *Шандор Бешлин*, председник, *Љубомир Лотић*, перовођа.“ — Програм те светковине овако је утврђен: 1. У 9 сахати пре подне литургија у српској Карловској цркви; 2. после литургије парастос у спомен покојнику, на којему ће говорити *Љубомир Лотић*, срп. народни учитељ; 3. свечано откривање споменика, којом ће приликом беседити иза-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

слајик „Матице Српске“, Андрија М. Матић, гимн. професор; 4. у један сахат после подне банкет у Карловској великој гостионици, а за тим народно коло.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— У Бечком листу „die Presse“ у додатку уз број 250. од прошле суботе изашао је немачки превод *Мите Живковића* красне слике из Сарајева под натписом „Враг његојка“, која је први пут угледала света у Летопису Матице Српске у књизи 144. (свесци четвртој за годину 1885.). На немачки је приповетку ту превео *Велимир п. Ђурковић*.

С М Е С И Ц Е.

(Колико могу људи да живе.) Почесто се пита, да ли је трајање живота човечјег у току векова нарасло или опало, нарочито кад се преко новина чује за којег стогодишњака, коме је још једнако тако добро, као француском научењаку Шеврељу, којем су пре неки дан славили 103. дан рођења. Но како се олако то пита, тако се тешко даје на то одговорити а да не буде приговора. Субјективна искуства и успомене појединца не могу ни одушћивати у питању, да ли су људи у току од 100 до 150 година почели мање да живе. Морамо шта више гледати, да ли нема можда статистика, које се протежу на већи број људи, односно, да ли из пређашњих времена нема дата о толикој старости, која се данас апсолутно не даје више достићи. Нема сумње, да данас у цивилизованом свету нема човека од 250 година. Кад би се дакле — наставља Рајнхолд С. Петерман у подужој расправи — могло доказати, да су у пређашња времена неколико људи дошли до те старости, то би онда не само доказало, да су поједини људи тада дочекивали већу старост, него би се могло још и то закључити, да је просеком живот дуже трајао. Али ће таквих доказа канда слабо бити. У старом завету дабогме читамо, да је Адам доживио 930, Метузалеом чак 969 година. На жалост нико није видио крштено писмо и смртницу Метузалеому те библији не можемо веровати већ с тога, што би по томе трајање века човечјег од Метузалема и Ноја до Аврама, а то је за једно хиљаду година, рапидно било опало за четир петине, а овамо од Аврама до данас, за 4000 година, релативно је врло мало опало. (Аврам је доживио само 175 година.) Но и сам Аврам спада још међу митска лица. Чим у јеврејској историји мало вора сване, наилазимо само још старце, каквих и данас још има; ту је Мојсије са 120 година, пророк Јелисеј са 110 година и т. д. Од прилике је тако и са осталим старим народима, који су своју прву историју тек забележили, кад се већ око ње обавила магла скаске. Сви својим митским праоцима дају врло дубоку старост, а кад огране сунце историје, да, још у

прасковорје, већ се друкчије рачуна. Код Грка је философ Димокрит из Авдере, који је доживио 109 година, важио већ као престар човек, а најстарији, за кога су знали, био је философ Епименид са Крите, коме веле да је било 157 година. Код Римљана пак осим законодавца Аргантонија нико није прешао 120. годину. Јесте истина, да Плиније о некој глумици и некој играчици приповеда, да су у својој 100. односно 104. години још излазили на позорницу, али то није документирано. Свакако су Римљани могли подносити старије глумице него ми, јер су у њиховим грдним позорштима мими и онако морали узимати свакојаке личине и гледаоци нису имали стакла за старог века, нарочито владарâ, то не знамо ни о коме, да је бог зна како већма остарио од немачког цара Вилхелма I. Цар Август је живио 76, Карло Велики 72 године. Ако се за Савла, Давида и Соломона каже, да су здраво дуго владали, јер је сваки 40 година седио на престолу, то се на то може приметити, да се у новије време још дуже владали и влада. Луј XIII. француски, његов син Луј XIV. и овога наследник Луј XV. владали су 33, 54 и 51, скупа 138 година, не рачунајући године, кад је за последњу двојицу било намештено регентство. Па нису ли од аустријских владара за последња два века владали: Леополд I. 47. година, Марија Терезија 40 година, цар Фрања 44 године? Та ето и данас у Јевропи има монарха, који већ дуго седе на престолу, тако краљица Викторија 50 година, цар и краљ Фрања Јосиф ево 40 година. Уз то владари садашњости исто тако нису најстарији људи свога времена, као ни у старо доба што нису били констатовано је, да је у свима скоро земљама у Јевропи до данашњег дана било појединих људи, који су дочекали 130. па чак и 150. годину. Но тиме је и то доказано, да апсолутна старост, која се у појединим случајевима може достићи, од старог доба амо није опала. Оно било би још могуће да су људи у пређашње време просеком старији бивали, т. ј. од извесног броја новорођених више њих су достигали дубоку старост, него данас. На жалост се о томе не могу поставити тачни статистични подаци. Морало се дакле латити других метода а најпростија је била та, да се сваке године дозвала цифра становништва којег града или државе те се уједно констатовало, колико је људи умрло исте године. Но ту је опет статистичарима мрсило рачуне то, што се свет селџака. Промена становништва наиме у великим градовима чини те су добивене цифре нетачне а та је нетачност већа, него што би било замисљено опадање човечјег века, које би могло изнети тек мале делиће једне године, све кад би се посматрало сваких 25 или 50 година. Питање, да ли људи све мање живе, не може се дакле данас још решити, јер се у читавим државама тек од скоро почиње свет бројати тако тачно, да ће тек доцније моћи одговорити сврси, да се определи средњи век човечји у нервозном столећу.

САДРЖАЈ: Слава препородиоцу српске књиге, слава неумрлом Вуку Стефановићу-Караџићу! (Уз слику.) — Хаџа. (Наставак.) — На страшном суду. Песма А. Гавриловића. — Данка. Слика из живота. По немачком Јулка Ђ. — Ђути! (Ida von Düringsfeld). Превео С. Д. Миљковић. — Прилошци И. Руварца. в.) Feuzkeo—Сланкамен. г.) Проклета Јерина. — Неке примедбе на чланак: „Народна традиција и непогрјешими историци“. Од дра Павла Падејског. — Бранич српскога језика. Од Јована Живановића. — Ковчежић. Гласник. — Књижевне белешке. — Смесице.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожића у Београду.